

Германюк Н.В.,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Германюк Н.В. Сучасні проблеми розвитку аграрної галузі. У статті розглянуто необхідність ефективного функціонування аграрного сектору в країні для успішного розвитку її економіки, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції є фундаментальним напрямом формування національного бюджету. Досліджено таке питання, як ерозія ґрунтів, прискорена в процесі господарської діяльності, що вимагає реалізації дійових програм стосовно попередження деградації земель. Наведено основні положення, які гальмують розвиток цієї галузі. Проаналізовано причини відтоку людей із сільської місцевості. Запропоновано головні орієнтири поліпшення загального стану вітчизняного агросектору та шляхи покращення ситуації, що склалася.

Ключові слова: аграрна галузь, врожайність, сільськогосподарський потенціал, агрохолдинг, соціальна інфраструктура.

Германюк Н.В. Современные проблемы развития аграрной отрасли. В статье рассмотрена необходимость эффективного функционирования в стране аграрного сектора для успешного развития ее экономики, так как производство сельскохозяйственной продукции является фундаментальным направлением формирования национального бюджета. Изучен такой вопрос, как эрозия грунта, ускоряющаяся в процессе аграрной деятельности, что требует реализации действенных программ относительно предупреждения деградации земель. Выделены основные положения, тормозящие развитие этой отрасли. Проведен анализ причин оттока людей из сельской местности. Предложены ведущие ориентиры улучшения общего состояния отечественного агросектора, а также пути выхода из сложившейся ситуации.

Ключевые слова: аграрная отрасль, урожайность, сельскохозяйственный потенциал, агрохолдинг, социальная инфраструктура.

Germanjuk N.V. Modern challenges of development of agrarian sector. The article considers the necessity of effective functioning of agrarian sector in the country for the successful development of its economy, since agricultural production is a fundamental direction of forming the national budget funds. Issue of accelerating erosion of soil in the process of agrarian activity has been studied, which requires the implementation of effective programs to prevent land degradation. Also, the main provisions that impede development of this industry are presented. The causes of outflow of people from rural areas are analyzed. There are proposed the main recommendations according: improving the general state of domestic agricultural sector; the ways of exit from situation that has developed.

Key words: agrarian sector, productivity, agricultural, agricultural potential, agroholding, social infrastructure.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес спричиняє суттєві зміни в процесі ведення сільського господарства, вимагаючи від підприємців більш дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Аграрна галузь є фундаментальною складовою державної економіки, визначаючи соціально-господарське зростання країни, суспільний рівень життя її громадян і ступінь забезпеченості товарами продовольчої сфери. Базисом для успішного розвитку та оптимізації ситуації в аграрній сфері є дотримання певних рекомендацій, розглянутих у дослідженні, насамперед, стосовно удосконалення інфраструктурного забезпечення мешканців села. На прикладі діяльності окремих агрокомпаній щодо покращення сільської локальної інфраструктури стає зрозумілою першочерговість поліпшення саме соціальної сфери для утримання відтоку населення та залучення трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цікаві фундаментальні дослідження різних аспектів сільськогосподарської галузі з вивченням сучасних проблем, інноваційних процесів, а також позитивних тенденцій

розвитку здійснені такими провідними науковцями, як, зокрема, В.Г. Андрійчук, Н.І. Бурлака, А.А. Гребеннікова, Л.В. Дейнеко, Р.В. Дмитрук, М.В. Зубець, М.Ю. Кодецька, М.Х. Корецький, В.А. Мазур [1], М.Й. Малік, Г.Б. Невинська, О.В. Олійник, Г.М. Підлісецький, М.В. Правдюк, Г.Р. Руденко, М.А. Садиков, Т.І. Чернопищук [2], О.М. Шестопад, В.В. Юрчишин, О.І. Янковська.

Незважаючи на цінність проведеної роботи, недостатньо висвітленими, на наш погляд, залишаються питання необхідності розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості для утримання та залучення людських ресурсів з урахуванням реальних прикладів діяльності окремих аграрних підприємств у цьому напрямі та наявності позитивних результатів.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення головних тенденцій, що сприяють розвитку аграрної сфери з моніторингом сучасних особливостей ведення аграрної діяльності та обґрунтуванням важливості вдосконалення соціальної інфраструктури в сільській місцевості для утримання та залучення людських ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Виробництво сільськогосподарської продукції є фундаментальним напрямом суспільної економічної діяльності. В процесі реалізації останньої певним чином трансформується екологічний стан навколишнього середовища, зокрема зменшуються території, зайняті лісами; змінюється природний біологічний кругообіг, атмосферний радіаційний фон та збалансованість водної сфери; ускладнюються умови життя тварин і птахів. При цьому забруднюється біосфера, земельні території втрачають родючість або деградують [3].

Під час здійснення господарської діяльності відбувається також прискорена ерозія ґрунтів. Екосистема ораних площ пошкоджується переважно через інтенсивний розвиток ерозії, а саме зруйновано понад 35% сільгоспугідь України. Вирішення цієї проблеми потребує реалізації ефективних програм з попередження розмиву ґрунтів та значних капіталовкладень під дбайливим урядовим наглядом.

Суттєвий негативний вплив на урожайність спричиняють посухи, потужні зливи, відсутність снігу зимою, коливання погодних умов тощо. Останнім часом спостерігається поширення такого явища, як пошкодження рослинницьких культур хворобами та комахами-шкідниками. Зауважимо, що постійне вирощування певної сільськогосподарської культури на одній і тій самій території зумовлює більшу чутливість рослини до хворіб, створюючи комфортні умови для поширення окремих видів шкідників.

Відзначимо, що вітчизняний агросектор характеризується безперервною експлуатацією 71% сільськогосподарських земель, що викликає поступове зменшення їх родючості. Використання надмірної кількості добрив спричинює зростання кислих ґрунтів (на 2,4 млн га за останні 15 років) та зменшення товщини гумусового прошарку (приблизно на 20%), що безпосередньо впливає на врожайність. Водночас близько 40% ґрунтових площ України можна віднести до забруднених територій. Згідно з прогнозами фахівців під час збереження теперішніх темпів деградації земель (ерозії, повені, змін клімату) критичні показники ступеня родючості ґрунтів мають бути досягнуті вже через 25–30 років [4].

Загалом розвиток аграрного сектору є одним з найбільш перспективних напрямів економічного зростання держави. Останній гальмується девальвацією національної валюти; збільшенням цін на паливо, мінеральні добрива, що приводить до зростання собівартості вирощування рослинницьких культур і зменшення рентабельності агропідприємств. Одночасно в галузі спостерігаються кадрові негаразди та складнощі із залученням інвестицій.

Загалом головні проблеми щодо ефективного функціонування аграрного сектору сьогодні можна представити так:

- 1) зростання собівартості вирощування культивованих рослин;
- 2) брак професійної компетентності кадрів (незважаючи на те, що кожний п'ятий українець зайнятий в ньому);
- 3) відсутність комфортних умов праці для людей;
- 4) нестача довгострокового галузевого фінансування;
- 5) порушення стандартів ведення повсякденних робіт, що призводить до деградації земель [4].

Проведений моніторинг свідчить про те, що у сучасних трансформаційних умовах розвитку головним експортним ринком України є Європейський Союз. Доцільно також відзначити, що обсяги реалізації аграрної продукції на російський ринок скоротилися (вони майже в п'ять разів менші, ніж до країн ЄС). У табл. 1 наведено дані щодо обсягів експорту української агропродукції за 2016 рік [5].

Таблиця 1

Торгівля України з ЄС та іншими країнами

Назва	Обсяги експорту, млрд. дол.
Європейський Союз	4,9
Іспанія	1,0
Нідерланди	0,8
Італія	0,7
Польща	0,61
СНД	2,30
Росія	1,0
Африка	2,0
Єгипет	1,4
Китай	0,80
Туреччина	0,70
Саудівська Аравія	0,63

Насправді Україна володіє потужним сільськогосподарським потенціалом. Все більша кількість підприємців долучається до створення агробізнесу. Сьогодні, згідно зі статистичними даними, галузь сільського господарства налічує близько 45 000 компаній, з яких приблизно 2 500 є великими та середніми. Успішна підприємницька діяльність великих аграрних підприємств є прикладом для інших. Так, сукупні доходи останніх за 2016 рік дорівнюють 7,3 млрд. дол. Порівняно з показниками 2015 року обсяги виторгу багатьох з них зросли. Водночас необхідно відзначити, що не кожна компанія отримала чистий прибуток, фіксуєчи за підсумками року його від'ємне значення [4].

Відзначимо, що десять найбільших агрохолдингів України обробляють 2,6 млн га сільськогосподарських угідь. Загальний земельний банк провідної десятки протягом 2016 року збільшився на 13% внаслідок поглинання менших підприємств, а також у результаті входження до топ-10 нових учасників, що спеціалізуються на вирощуванні зернових культур (табл. 2). Саме аграрний бізнес, а не перероблення сільськогосподарської продукції стає головним джерелом прибутків [6].

Таблиця 2

Топ-10 агрокомпаній (за виторгом, отриманим протягом 2016 року)

1	«Кернел»
2	«НІБУЛІОН»
3	«Миронівський хлібопродукт»
4	“Ukrlandfarming”
5	«Астарт»
6	«Агропросперіс»
7	«Укрпромінвест-Агро»
8	«Прометей»
9	«УкрагроКом» і «Гермес-Трейдінг»
10	«Агротрейд»

Справді, потужні аграрні холдинги та невеликі фермерські господарства поєднують такі загальні проблеми, як гостра нестача кваліфікованих спеціалістів, брак робочих рук для залучення до простих операцій. Перш за все ця ситуація спричинена відсутністю в сільській місцевості соціальної інфраструктури та перспектив розвитку. Практично третя частина мешканців України проживає на сільських територіях, однак з питанням кадрового дефіциту, коли попит значно перевищує пропозицію, стикаються майже всі аграрні підприємства.

Серед підстав, що викликали таку ситуацію, необхідно відзначити той факт, що кількість сільського населення зменшується щорічно через незадовільні умови життя. Отже, за роки незалежності майже 2,5 млн. мешканців села мігрували до міст або інших країн, адже навіть за наявності роботи відсутня гарантія нормальних умов життєдіяльності. Зокрема, у більшості сіл немає доріг, спостерігається слабе транспортне сполучення з центрами, часто відсутні школи та лікарні, недостатньо фінансується розвиток господарства. Водночас не вистачає фахівців у соціальній сфері, адже потрібні агрономи, ветеринари, механізатори, лікарі, вчителі, працівники культури. Крім того, виявляється така тенденція: навіть за пропозиції гідної зарплати випускники аграрних навчальних закладів України не бажають повертатися в сільську місцевість [7].

До того ж вкрай потрібні аграрні робочі спеціальності вважаються непрестижними, а технікуми перетворюються на коледжі, готуючи бухгалтерів та управлінців. Таким чином, компанії витрачають значні кошти на придбання новітньої техніки, яку нікому обслуговувати. Проживання в українських селах є настільки непривабливим, що їх мешканці воліють краще працювати за кордоном за ті ж самі кошти, ніж залишатися вдома.

Неврегульованою моральною проблемою є крадіжки (палива, добрива, врожаю) на агропідприємствах, що вимірюються десятками чи інколи сотнями тисячами гривень. На жаль, ні висока зарплата, ні вища освіта не гарантують сумлінності працівника (пошкоджено етично-культурний стан людини). Тому сучасним оптимальним вирішенням цього питання є впровадження у виробничі процеси новітніх технологій, що у змозі допомогти уникнути зловживань.

Загалом для залучення людей до сільської місцевості важливими кроками є розвиток локальної інфраструктури, забезпечення іногородніх працівників гарним житлом, гідною зарплатою. Так, в процесі створення птахоферми у с. Ладизин (Вінницька обл.) суттєво не вистачало працівників. Підприємство відремонтувало дороги, побудувало домівки та гуртожиток для майбутніх робітників, запропонувало найкращі в регіоні середньомісячні зарплати. Компанія продовжує вдосконалювати інфраструктуру Вінницької області, а саме споруджує трубопроводи для питної води, сприяє одержанню міжнародних грантів, допомагає школам та дитячим садкам, отримуючи лояльність місцевого населення щодо реалізації новітніх проєктів. У найближчій перспективі підприємством заплановано зведення інноваційної біогазової системи біля с. Ладизин [7].

В туристичному с. Гоголевому (на Полтавщині) завдяки старанням підприємства «Астарта» споруджено спорткомплекс, а саме баскетбольні та волей-

больні майданчики, футбольне поле; встановлено спортивні тренажери. А вартість харчування дітей у школі становить одну гривню [7].

Вистачає також прикладів, коли успішні працівники міста залишають стабільну роботу заради створення бізнесу в сільській місцевості, адже спокій, гарний стан довкілля, екологічно чисті продукти є вагомими перевагами життя в сільській місцевості.

Отже, коли сільські мешканці матимуть нагоду одержувати гідний рівень медичних послуг, навчати дітей в сучасних школах або дитячих садках, займатися спортом або дивитися останні фільми в кінотеатрах, привабливість сіл для проживання значно збільшиться.

Загалом з метою оптимізації ситуації в аграрній галузі необхідно дотримуватися таких рекомендацій [5]:

- 1) перехід від експорту сировини до експортування продукції з високою доданою вартістю;
- 2) перехід до застосування ефективних механізмів ведення аграрної діяльності (точного землеробства, мінімальної обробки землі, електронної карти полів, використання GPS-технологій);
- 3) покращення рівня партнерських стосунків з країнами ЄС, Азії, США та Африки;
- 4) поліпшення стандартів безпеки харчової продукції;
- 5) збільшення рівня енергетичної самостійності галузі (шляхом використання альтернативних видів енергії);
- 6) впровадження комплексних галузевих програм, які в змозі гарантувати зростання обсягів виробництва продукції та зменшення її собівартості;
- 7) скорочення втрат сировини та готової продукції під час збереження та перевезення;
- 8) вдосконалення управлінських механізмів на сільськогосподарських підприємствах.

Висновки. Загалом Україна має суттєвий потенціал для розвитку аграрного сектору, що може стати міцним фундаментом для її економічного зростання. Важливим завданням держави є підтримка аграріїв щодо забезпечення господарств сучасною матеріально-технічною базою, що відповідатиме світовим стандартам. Це є питанням просування аграрної вітчизняної продукції на європейські та інші ринки.

При цьому подальший розвиток сільського господарства вимагає застосування комплексного підходу з поєднанням усіх можливих орієнтирів для покращення ситуації в аграрному секторі. Визначним кроком є вдосконалення системи менеджменту підприємств галузі та налагодження контактів з країнами-імпортерами стосовно збуту сільськогосподарської продукції.

Доцільними є перехід від експорту сировини до експортування продукції з високою доданою вартістю; подальший прогрес у партнерських стосунках з країнами ЄС, Азії, США та Африки; покращення стандартів безпеки харчової продукції; використання альтернативних видів енергії в процесі ведення аграрної діяльності; втілення комплексних галузевих програм, які гарантуватимуть зростання обсягів виробництва продукції та зниження її собівартості; зменшення втрат сировини та готової продукції під час збереження та перевезення; вдосконалення управлінських механізмів на агропідприємствах, а також суттєве поліпшення стану соціальної інфраструктури в сільській місцевості.

Таким чином, вищезазначене може забезпечити підвищення загальних показників діяльності у вітчиз-

няній сільськогосподарській галузі та успішний розвиток нашої країни загалом.

Список використаних джерел:

1. Мазур А.Г., Дмитрик О.В. Тенденції економічного відтворення господарств населення у сільській місцевості. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 12 (28). С. 55–67.
2. Чернопищук Т.І. Імперативи та особливості державного фінансово-економічного регулювання розвитку аграрного виробництва. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 2 (30). С. 51–66.
3. Ткачук О.М., Недбалюк О.П. Просторові та суспільно-економічні аспекти управління територіальним розвитком. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 3 (08). С. 84–90.
4. Вісім екологічних проблем України. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/235280/visim-ekologichnyh-problem-ukrayiny>.
5. Названо ТОП-5 проблем сільського господарства України. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/371151/nazvano-top-5-problem-silskogo-gospodarstva-ukrayiny>.
6. 10 агропромислових компаній, які заробили більше за інших. URL: <http://landlord.ua/10-agropromislovih-kompaniy-yaki-zarobili-bilshe-za-inshih>.
7. Брак фахівців в агросекторі: чому великі зарплати – не вихід. URL: <http://www.bakertilly.ua/news/id1170>.

УДК 330.322

Калініченко Л.Л.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Войтов І.М.,

старший викладач,

Український державний університет залізничного транспорту

Устіловська А.С.,

викладач, аспірант кафедри економіки,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО УКРАЇНИ

Калініченко Л.Л., Войтов І.М., Устіловська А.С. Економічна сутність інвестицій в капітальне будівництво України. У статті розглянуто дискусійні питання теоретичного визначення дефініції «інвестиційна активність», проведено аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій в економіку України, визначено чинники, які знижують інвестиційну активність підприємств будівельної галузі України, наведено шляхи підвищення інвестиційної активності будівельної галузі.

Ключові слова: держава, капітальні інвестиції, інвестиційна активність, будівництво, індекс капітальних інвестицій.

Калиниченко Л.Л., Войтов И.Н., Устиловская А.С. Экономическая сущность инвестиций в капитальное строительство Украины. В статье рассмотрены дискуссионные вопросы теоретического определения дефиниции «инвестиционная активность», проведен анализ динамики и структуры капитальных инвестиций в экономику Украины, определены факторы, которые снижают инвестиционную активность предприятий строительной отрасли Украины, приведены пути повышения инвестиционной активности строительной отрасли.

Ключевые слова: государство, капитальные инвестиции, инвестиционная активность, строительство, индекс капитальных инвестиций.

Kalinichenko L.L., Voitov I.M., Ustilovska A.S. The economic essence of investment in the capital construction of Ukraine. The article discusses the issues of theoretical definition of the definition of “investment activity”, analyzes the dynamics and structure of capital investments in the Ukrainian economy, identifies factors that reduce the investment activity of enterprises in the construction industry in Ukraine, and provides ways to increase the investment activity of the construction industry.

Key words: state, capital investments, investment activity, construction, capital investment index.